

Сучасна література і ЗНО

З багатьох причин, серед яких також складність, динамічність та, порівняно з іншими періодами, маловивченість сучасного літературного процесу, сучасна українська література кінця XX – початку XXI століть майже не представлена в ЗНО.

Точніше, вона обмежується кількома тезами [3]:

1) Загальний огляд, основні тенденції. Постмодернізм як літературне явище.

2) Літературні угруповання (Бу-Ба-Бу, «Нова дегенерація», «Пропала грамота», «ЛуГоСад»).

3) Творчість Ю. Андруховича, О. Забужко, І. Римарука.

Так чи інакше, а цей період літератури вважаємо вартим уваги й дуже перспективним, адже ми не можемо постійно залишатися тільки в «класичному» минулому, і вже завтра випускники тією чи іншою мірою будуть дотичними до нових літературних творів і тенденцій, які безперервно розвиваються і рухаються вперед.

Тож вважаємо за потрібне окреслити цей період.

Отже, формування сучасної української літератури відбувається під впливом важливих подій, що відбуваються в суспільстві, серед них:

1986 р. - аварія на Чорнобильській АЕС.

1991 р. - здобуття Незалежності, початок розбудови нової суверенної держави.

2004 р. - Помаранчева революція, вибори Президента.

2013 р. і до сьогодні – Майдан і російсько-українська війна (так зване АТО).

Основні тенденції (характерні риси) сучасного літературного процесу:

- Перехід від заідеологізованих схем «соціалістичного реалізму» до пошуку нових естетичних способів моделювання й зображення дійсності.
- Гостра постановка проблем вибору, повноцінного існування нації і свободи індивідуальності.
- Піднесення ролі українського слова в розвитку української нації.
- Повна свобода творчості. Мистецтво - поза політикою.
- Звернення до селянської тематики як прояв неповторності української духовності.

- Поява нових форм художнього мислення, форм й структури творчості, нових жанрів тощо.

- Повернення заборонених тоталітарним режимом літературно-мистецьких надбань минулих епох як створення нового погляду на історію України (твори Миколи Аркаса, Михайла Грушевського, Дмитра Дорошенка, Дмитра Яворницького; Пантелеймона Куліша, Івана Франка, Лесі Українки, Миколи Хвильового, Володимира Винниченка, Валер'яна Підмогильного, Григорія Косинки, Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмари та ін.).

Знищення штучної «завіси» між розвитком української літератури на «материковій» Україні та в діаспорі. Друк творів письменників-емігрантів (Василя Барки, Уласа Самчука, Івана Багряного, Тодося Осьмачки, Яра Славутича, Євгена Маланюка, Олени Теліги, Юрія Клена, Богдана Бойчука, Юрія Тарнавського, Михайла Ореста та ін.).

- Розвиток інтернету, що спричинило значне переміщення літературного процесу у віртуальні мережі, розміщення художніх творів на відповідних сайтах та електронних носіях, збільшило їхню доступність для широкого читача, а також – у зв'язку з перевантаженим інформаційним простором – потребу в посиленій рекламі та піарі.

- Функціонування модерного, неомодерного, заповідально-селянського, постмодерного дискурсів.

Характерні ознаки заповідально-селянського дискурсу: базування на селянському типі мислення, реалістичній традиції із певними вкрапленнями романтизму та модернізму; уживання символів і понять: нація, традиція, русифікація, державність, національна символіка, земля, праця.

Характерні ознаки постмодерного дискурсу (з'явився у 80 - 90-х роках ХХ ст.): екзистенція, рефлексія, відкритість, гра, карнавал, художній твір як відверта гра цитатами, ремінісценціями, алюзіями Зі світового письменства.

- Поява нових угруповань та об'єднань, стильових манер і способів образного втілення світосприймання нової незалежної людини, що призвело до невеликої дискусії між митцями старшого й молодшого поколінь (старші - стоять на позиціях служіння Україні та її культурі, захищають традиційну, реалістичну концепцію мистецтва; молодші - критикують радянських митців, пародіюють класичні твори, сміються із сліпої віри в псевдоідеали, відкидають «шароварництво» в літературі).

- **Характерні ознаки сучасної поезії**

- Багатство тематики, стильових і жанрових знахідок.
- Поступається прозі за динамізмом саморозгортання інтелектуального сюжету, але виграє в інтенсивності метафоричного орнаменталізму.
- «Від пастельного імпресіонізму до барокової поліфонії». Зменшення зовнішнього «крикливого мітингового» пафосу, поглиблення внутрішньої напруги, інтелектуалізм, епатаж.
- Представлена кількома поколіннями поетів: «шістдесятники» (Ліна Костенко, Іван Драч, Ірина Жиленко, Борис Олійник та ін.); «київська школа» поетів (Віктор Кордун, Василь Голобородько, Микола Воробйов, Василь Рубан та ін.), поети-дисиденти (Ігор Калинець, Тарас Мельничук, Степан Сапеляк та ін.), «вісімдесятники» (Ігор Римарук, Василь Герасим'юк, Іван Малкович, Оксана Забужко, Оксана Пахльовська, Іван Козаченко та ін.), «дев'яностники» (Кость Москалець, Роман Скиба, Павло Вольвач, Сергій Жадан, Іван Андрусак, Віктор Неборак, Василь Махно та ін.).

Характерні ознаки сучасної прози

- Жанрове розмаїття, пошуки нових мотивів, мистецьких ідей.
- Відхід від лірико-романтики, патетики, трансформація химерної стильової течії (Олександр Ільченко, Віктор Міняйло, Володимир Яворівський, Євген Гуцало) у прозу постмодерністів.
- Активна творча діяльність прозаїків старшого покоління: звернення до історичної тематики (історичний роман Ю. Мушкетика «На брата брата» (1996), М. Вінграновського «Северин Наливайко», Р. Іваничука «Орда» (1992), «Рев оленів нарозвидні» (2000), роман у віршах Ліни Костенко «Берестечко» (1999); дослідження екзистенціальних проблем буття людини (роман-епос Валерія Шевчука «Стежка в траві. Сага про Житомир» (1994)).
- Постмодерне світобачення, у центрі творів - «маска автора».

Постмодернізм

Світоглядно-мистецький напрям, що в останні десятиліття ХХ ст. приходить на зміну модернізму. Цей напрям — продукт постіндустріальної епохи, епохи розпаду цілісного погляду на світ, руйнування систем — світоглядно-філософських, економічних, політичних.

Популярності постмодернізму сприяли міркування філософів Ж. Дерріди, Ж. Батая, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко. Постмодерністи, завдяки гіркому історичному досвідові, переконалися у марноті спроб поліпшити світ, втратили ідеологічні ілюзії, вважаючи, що людина позбавлена змоги не

лише змінити світ, а й досягнути, систематизувати його, що подія завжди випереджає теорію.. Прогрес визнається ними лише ілюзією, з'являється відчуття вичерпності історії, естетики, мистецтва. Реальним вважається варіювання та співіснування усіх (і найдавніших, і новітніх) форм буття. Принципи повторюваності та сумісності перетворюються на стиль художнього мислення з притаманними йому рисами еkleктики, тяжінням до стилізації, цитування, переінакшення, ремінісценції, алюзії. Митець має справу не з «чистим» матеріалом, а з культурно освоєним, адже існування мистецтва у попередніх класичних формах неможливе в постіндустріальному суспільстві з його необмеженим потенціалом серійного відтворення та тиражування.

Визначальні риси постмодернізму:

- культ незалежної особистості;
- потяг до архаїки, міфу, колективного позасвідомого;
- прагнення поєднати, взаємодоповнити істини (часом полярно протилежні) багатьох людей, націй, культур, релігій, філософій;
- бачення повсякденного реального життя як театру абсурду, апокаліптичного карнавалу;
- використання підкреслено ігрового стилю, щоб акцентувати на ненормальності, несправжності, протиприродності панівного в реальності способу життя;
- зумисне химерне переплетення різних стилів оповіді (високий класицистичний і сентиментальний чи грубо натуралістичний і казковий та ін.; у стиль художній нерідко вплітаються стилі науковий, публіцистичний, діловий тощо);
- суміш багатьох традиційних жанрових різновидів;
- інтертекстуальність (співіснування в одному творі кількох літературних текстів), коли сюжети творів — це легко замасковані алюзії (натяки) на відомі сюжети літератури попередніх епох;
- запозичення, перегуки спостерігаються не лише на сюжетно-композиційному, а й на образному, мовному рівнях;
- іронічність, пародійність, епатаж;
- толерантність і відносність будь-якої істини;
- мультикультуралізм (співіснування в літературі різних культур і націй).

Серед перших виразно постмодерністських творів — романи У. Еко «Ім'я троянди» (1980), П. Зюскінда «Запахи» (1985), Д. Апдайка «Версія

Роджерса» (1985).

Постмодернізм у сучасній українській літературі виявляється в творчості Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, О. Ульяненка, С. Процюка, В. Медведя, О. Забужко та інших.

Сучасні літературні організації, угруповання, товариства, школи (відгалудження української літератури)

«Вісімдесятники»	Василь Герасим'юк, Ігор Римарук, Іван Малкович, Оксана Забужко, Оксана Пахльовська, Іван Козаченко
Національна спілка письменників України (НСПУ, оновлена в 1991 р. (I з'їзд), 1996р. (II з'їзд), 2001 р. (III з'їзд)	Понад 1,5 тис. членів. До 2001 р. - очолював Ю. Мушкетик, з 2001 р. - В. Яворівський, В. Баранов, М. Сидоржевський
Асоціація українських письменників (АУП), з 1997 р.	Понад 100 письменників, президент - Юрій Покальчук, згодом - Тарас Федюк
«Бу-Ба-Бу» (Бурлеск, Балаган, Буфонада), з 1985 р., м. Львів	Юрій Андрухович, Віктор Неборак, Олександр Ірванець
«Нова дегенерація», з 1992 р., м. Івано-Франківськ	Іван Андрусяк, Іван Ципердюк, Степан Процюк
«Пропала грамота», з 1991 р., м. Київ	Віктор Недоступ, Семен Либонь, Юрко Позаяк
«Західний вітер», з 1992 р. м. Тернопіль	Віталій Гайда, Борис Щавурський, Василь Махно, Гордій Безкоровайний
«ЛуГоСад», з 1986 р., м. Львів	Іван Лучук, Назар Гончар, Роман Садловський
«Червона фіра», з 1991 р., м. Харків	Сергій Жадан, Ростислав Мельників, Іван Пилипчук та ін.

Завдання з попередніх років

(Жирним курсивом виділено правильні відповіді)

1. Помітним явищем української літератури кінця XX століття став
А романтизм, **Б постмодернізм**, **В** експресіонізм, **Г** неоромантизм, **Д** імпресіонізм

2. Появу в кінці ХХ століття «нової літератури, іронічної, видовищної, котра пародіювала ідеологічні кліше, відроджувала форми барокової гри, озвучувала новий маскарад персонажів і ролей» пов'язують із

А *постмодернізм*, **Б** романтизмом, **В** імпресіонізмом, **Г** неоромантизмом, **Д** експресіонізмом

3. Наприкінці ХХ століття діяло літературне угруповання

А «*Пропала грамота*», **Б** «Плуг», **В** «Музагет», **Г** «Ланка», **Д** «Аспанфут»

4. На початку 1990-х років виникло літературне угруповання

А «*Нова дегенерація*», **Б** «Плуг», **В** «Музагет», **Г** «Авангард», **Д** «Гарт»

Список використаних джерел

1. Підготовка до ЗНО та ДПА з української літератури
<http://www.ukrlit.vn.ua/zno1/77.html>
2. Постмодернізм // <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/techii/printout.php?number=16>
3. Список творів з української літератури, які потрібні на ЗНО-2017
// <http://znoclub.com/pidgotovka-do-zno/753-spisok-tvoriv-z-ukrajinskoji-literaturi-yakij-potriben-na-zno.html>